

ADABIY MATNLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

**Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
O'zbek tili ta'limi fakulteti Isayeva Shoira Baltabayevna filalogiya fanlari
nomzodi dotsenti**

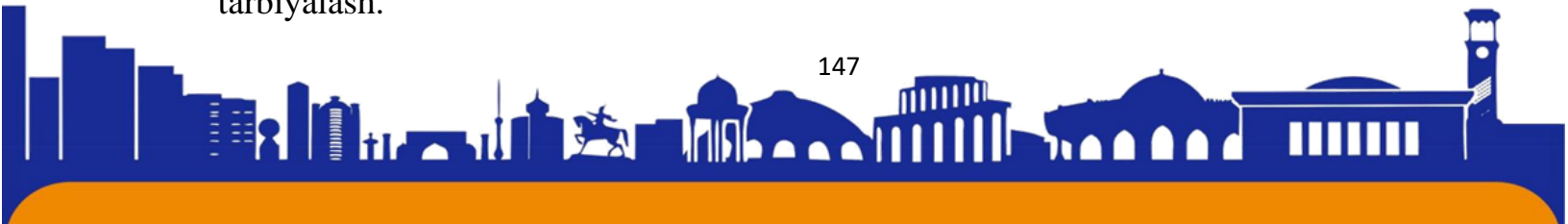
**O'zga tilli guruhlarda o'zbek tili ta'limi kafedrası
Norgitova Shahrizoda Sherzod qizi 1-kurs talabasi
O'zbek tili ta'limi fakulteti talabasi**

ANNOTATSIYA

Adabiyot darslarini tashkil etishda yosh avlodni ezgu ma'naviyatli shaxs sifatida shakllantirish uchun ta'limning bir necha tamoyillari yetakchilik qiladi. An'anaviy ta'limda darslarning hayot bilan aloqadorligini ta'minlash o'qituvchining vazifasi hisoblanadi. O'quvchining ma'naviy kamolotiga qaratilgan darslarda hayotiy hodisalar asosida fanning tushuncha va qonuniyatlarini ularning o'zlari o'zlashtiradilar, nazariyadan yana hayotga qaytadilar. O'qituvchi yo'naltiruvchi savol-topshiriqlari va vazifalari bilan bu jarayonga rahbarlik qiladi. O'quvchilar o'zlari topgan ilmiy va hayotiy haqiqatlarga hurmat bilan qaraydilar. Nazariy tushunchalar mavjud borliqni anglash yo'li bilan tiniqlashadi va chuqurlashadi. O'quvchilar adabiy qahramonlar shaxsi va asarda ifodalangan narsa-hodisalarni tahlil qilish bilan o'zlari hayotda duch kelishlari mumkin bo'lgan har xil hodisalarning asosini topishga o'rganadilar.

Key words: o'qituvchining vazifasi, soz san'ati, doston, "oqing , oylang , toping"

Ta'limning hayot bilan to'laqonli aloqasi o'qitishning tashkiliy jihatlari va metodlari o'rtasida uzviylikni talab qiladi. Ta'lim tizimi amaliyotiga har xil sun'iy metod va usullarni olib kiravermay, ularning hayot, mavjud tabiiy qonuniyatlar bilan bog'liq bo'lishiga erishish kerak. O'quvchi darsda o'rgangan bilimlarini hayotda qo'llasin yoki hayotda ko'rganlari asosida darsda o'z kuchi bilan ilmiy xulosa chiqarsin. Shundagina berilgan bilimlar o'quvchining xotirasigagina emas, tafakkur va ruhiyatiga o'rmashib, uning ko'ngil mulkiga aylanadi. Maktabda bir narsani eshitib, hayotda boshqa narsani ko'rgan o'quvchida darslarda singdirilgan haqiqatlarga ishonch yo'qoladi. Eng to'g'ri yo'l – hayotiy haqiqatlar asosida tarbiyalash.

Adabyot fani – kelajakda ham òzining sòz san’ati sifatidagi mavqeyini yòqotmaydi . Bu fannig òziga xos qonuniyatlari va ijtimoiy hayotidagi òrni juda katta, chunki tarixda adabyot fanida yuksak insonlarning hayoti va ijodi haqida juda ko`plar ma`lumotlar berilgan. Tabiiyki , adabyotshunoslik fanisiz òqitishni ta’savvur qilib bòlmaydi, chunki òtimishda yaratilgan madaniy – adabiy meros dastlab „Adabyot tarixi “fanida o`z bahosini oladi . Adabyot òqitish metodikasi va vazifalarinj anglashda uning tarkibiy qismlarini belgilashda muhim òrin tutadi . Bòlajak fan òqituvchilari òz ish faoliyatida òquvchilarning adabyot faniga, nafaqat ular yoshlikdan eshitib kelgan ertaklar tòplami emas, balki qo`shiqlar, she`rlar, ibratomuz hikoyalar ham mavjudligini his qilishlari lozim . Buning uchun biz ularga yaxshi insoniy fazilatlarini tarğib qilishga , urushni , zòravinlikni qoralab , tinchlik , xalqlarning osoyishta hayoti hamda gòzallikni tarğib qilishga undaydigan kalit bòlib xizmat qilishini tushuntira olishimiz lozim . Agar buni kuzatadigan bo`lsak, umumiy òrta ta’lim maktablarida, òzbek tili fani darsining 6-sinf 2022 -yilgi nashridagi , 3 – 4 betlarida mundarija qismida;

1- chorak „Òzbekistonga xush kelibsiz “

2- chorak „Qani ketdik “

3-chorak qismida „Texnopark “

4-chorak qismida „Boriga baraka “

kabi mavzularning berilganini ko`ramiz .Kitobning 6 -7 betidan boshlab mavzuga kirish ; òqing , òylang , toping kabi rasmlil mashqlar berilgan . Kitobning kirish qismidagi mavzularning o`zi ham òquvchilarni òzbek tili faniga qiziqishini,mavzuga oid muammo bo`yicha fikrini jamlashga yordam beradi .Shu o`rinda men taklif kiritmoqchiman: bu mavzulardan sòng , badiiy matnlar kengroq tarzda ifoda qilinsa, mavzu haqida ham boshlanğich tushuncha - metodlar bilan rasmlil va òyin sifatida òquvchilarga ma`lumot berilsa maqsadga muvofiq bòladi . Chunki, ular òzbek tiliga loqaydlik bilan emas , balki òzbek tili va uning shoirlari, yozuvchilariga , ular tomonidan yaratilgan asarlarga ham qiziqish uyğonadi . Kitobda Òzbekistonga sayohat bilan kitob tugallangani -bu achinarlidir. O`quvchilar Òzbekistonda yashab, uning tarixini -nafaqat shaharlarini , balki ijodkorlarini ham , yozgan asarlarini , she`rlarini ham tahlil qilishni òrganishadi . Badiiy matn o`quvchilarga qiziqish bilan fikrini jamlashga yordam beradi . Masalan ; 6-sinf òzbek tili darslikning 10 – betida mustaqil topshiriqlar berilgan, topshiriqda „Afrosiyob tezyurar poyezdi” haqida ma`lumot bering va “ Transportlar” mavzusida kollaj tayyorlang deyilgan . Bu topshiriqlarni nafaqat kollaj qilish , balki badiiy matn tuzing deyilsa , ular zamonaviy

transportlarni badiiy matn orqali tayyor fikrlarni havola qiladi. Shu orqali o`quvchilarni ko`proq vaqtini o`z lig`at boyligini oshirishga, badiiy matn bilan shugullanishga saflaydilar. Badiiy matn orqali ular avlodlarimizning bizga me`ros qilib bergan asar va dostonlarni keyingi avlodga qoldiradilar.

Shu bilan birga kelajak avlod bizni dunyoga tanitgan buyuk shoirlarimizning asarlari , dostonlarini chuqurroq o`rganib, katta hayotga qadam qo`yishdan va to`gri yo`lni tanlashgan . O`quvchilarning yuqorida keltirilgan darslari , yangicha metodlari orqali intellektual qobiliyatlari yanada kuchayadi . Badiiy matn xususiyatlarini ular o`zlarining darsliklarida qo`llasalar , aynan adabiyot faniga ko`proq e`tibor bersalar , kitob o`qish , uni mutolaa qilishni hamda tahlil qilishni bilasalar biz o`z maqsadimizga erishgan bo`lamiz. Nafaqat aniq fanlarni , balki tabiiy fanlarni o`zining yashab turgan , nafas olayotgan yurtining tarixini va kelajagini bilishlari muhimdir . Adabiyot ana shu xususiyatlarni o`zida jamlagan fandır . Uning ichidagi hayotni yosh avlod baland cho`qqilarga ko`tarishi , uning naqadar qadrli me`ros ekanligini yodda tutmo`gi lozim . Badiiy matn orqali o`quvchilar o`z fikrlarini yanada o`tkirlikini oshiradilar hamda yuqori cho`qqilarni egallaydilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YHATI

1. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot o`qitish metodikasi.- O`quv qo`llanma , Toshkent., 2018.
2. O`zbek tili darsligi 6 - sinf 2022-yilgi yangi nashri

